

**Никола В. Димитров
Дејан Методијески
Цане Котески
Тања Ангелкова Петкова**

РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗАМ

Штип, 2017

Проф. д-р Никола В. Димитров
Проф. д-р Дејан Методијески
Проф. д-р Цане Котески
Доц. д-р Тања Ангелкова Петкова

РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗАМ

Штип, 2017 година

Автори:

Вон. проф. д-р Никола В. Димитров
Вон. проф. д-р Дејан Методијески
Вон. проф. д-р Цане Котески
Доц. д-р Тања Ангелкова Петкова

Рецензенти:

Проф. д-р Науме Мариноски
Вон. проф. д-р Златко Јаковлев
Доц. д-р Марија Магдинчева Шопова

Дизајн на корица:

Вон. проф. д-р Никола В. Димитров

Лектура:

Проф. Вангелија Цавкова

CIP - Каталогизација во публикација

Национална и универзитетска библиотека "Св. Климент Охридски", Скопје

338.48-6:2

ДИМИТРОВ, Никола В.

Религиозен туризам / Никола В. Димитров ... [и др.]. - Штип : Универзитет
"Гоце Делчев" - Штип, 2017. - 190 стр. : илустр. ; 30 см

Автори: Никола В. Димитров, Дејан Методијески, Цане Котески, Тања Ангелкова
Петкова. - Библиографија: стр. 187. - Содржи и: Прилог

ISBN 978-608-244-463-5

1. Димитров, Никола В. [автор]

а) Верски туризам

COBISS.MK-ID [105433354](#)

СОДРЖИНА

Предговор.....	5
ГЛАВА I	
I. ПОИМИ ДЕФИНИРАЊЕ НА РЕЛИГИЈАТА И РЕЛИГИОЗНИОТ ТУРИЗАМ	7
1. Поим и значење на религијата.....	7
2. Суштина и функција на религијата.....	8
3. Поврзаност на туризмот со религијата.....	9
4. Дефинирање на религиозниот туризам.....	16
ГЛАВА II	
II. ФАКТОРИ ЗА ПОЈАВА, ВИДОВИ И ОРГАНИЗАЦИЈА НА РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗАМ.....	21
1. Фактори за појава, елементи, цели и мотиви на религиозниот туризам.....	21
2. Видови на религиозен туризам.....	22
3. Организација на религиозен туризам.....	25
ГЛАВА III	
III. ПОКЛОНИЧКИ ПАТУВАЊА.....	27
1. Поклоничко патување во Стариот Завет.....	27
2. Поклоничко патување во Новиот завет.....	28
3. Поклонички патувања од Македонија.....	29
ГЛАВА IV	
IV. РЕЛИГИСКА СОДРЖИНА ВО ТУРИЗМОТ.....	37
1. Религиски турист (Homo turisticus religious).....	41
2. Аџилакот, заеднички за сите вери.....	43
3. Митови, симболи, обреди, претстави и ритуали.....	45
4. Познати дестинации кои развиваат религиозен туризам.....	50
4.1. Дестинации поврзани со христијанската религија.....	51
4.2. Дестинации поврзани со исламската религија.....	59
4.3. Дестинации поврзани со јудаизмот.....	61
4.4. Дестинации поврзани со останатите религии.....	63
ГЛАВА V.	
V. КАРАКТЕРИСТИКИ НА РЕЛИГИИТЕ.....	65
1. Видови на религии во светот.....	65
1.1. Христијанство	67
1.2. Католицизам.....	72
1.3. Протестантизам.....	72
1.4. Православие.....	73
1.5. Ислам.....	73
1.6. Народна религија.....	76
1.7. Даоизам.....	76
1.8. Конфучијанство.....	77
1.9. Таоизам.....	79
1.10. Шинтоизам.....	80
1.11. Хиндуизам.....	82
1.12. Џаинизам.....	87
1.13. Будизам.....	90
1.14. Сикизам.....	93
1.15. Зарастустризам.....	96
1.16. Јудаизам.....	99
1.17. Бахаизам	102

1.18. Други религии и секти.....	104
2. Влијанието на религијата врз начинот на живот кај верниците.....	108
 ГЛАВА VI	
VI. МАРКЕТИНГ И ИДНИ НАСОКИ ЗА РАЗВОЈ НА РЕЛИГИОЗНИОТ	
ТУРИЗАМ.....	110
1. Маркетинг во религиозниот туризам.....	110
2. Религиозен туризам и глобализација.....	112
 ГЛАВА VII	
VII. РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗАМ ВО РЕПУБЛИКА МАКЕДОНИЈА.....	114
1. Појава и општи карактеристики.....	119
2. Посета на цркви, манастири и други верски објекти.....	121
3. Карактеристики на поважни верски објекти и туристичка валоризација	122
4. Регионална поделба на манастирите во Македонија.....	123
4.1. Познати цркви и манастири во СКОПСКИОТ РЕГИОН.....	123
4.2. Познати цркви и манастири во ПОЛОШКИОТ РЕГИОН.....	134
4.3. Познати цркви и манастири во ЈУГОЗАПАДНИОТ РЕГИОН.....	139
4.4. Познати цркви и манастири во ПЕЛАГОНИСКИОТ РЕГИОН.....	148
4.5. Познати цркви и манастири во ВАРДАРСКИОТ РЕГИОН.....	168
4.6. Познати цркви и манастири во ЈУГОИСТОЧНИОТ РЕГИОН.....	171
4.7. Познати цркви и манастири во ИСТОЧНИОТ РЕГИОН.....	176
4.8. Познати цркви и манастири во СЕВЕРОИСТОЧНИОТ РЕГИОН.....	179
 Прилози.....	 184
 Користена литература.....	 187

Предговор

Од наша гледна точка, овој учебник, можеме да го наречеме мало лично патување во туризмот и религијата. На некој начин е учебник за религијата и туризмот, само што ќе има помалку зборови за филозофијата на религијата.

Религијата и туризмот, како феномени со своето постојано менување, бараат трајно изучување. Се потрудивме да изнесеме некои свои опсервации и заклучоци за иднината на овој однос, пред сè од гледна точка на религијата и туризмот. Се работи за интеракцијата помеѓу религијата и туризмот.

Во современиот живот, феноменот религија е предмет на дискусија, размислување и истражување на секој тип. Интересот за тоа општество е насочен кон бројните прашања кои се во интерес за процесите кои трајно се случуваат, и за промените кои се неизбежни во религијата. Таквиот интерес е присутен и кај балканските општества.

Туризмот е, исто така, во центарот на вниманието и во нашето општество, па затоа е разбирлив меѓусебниот однос на овие два феномени – религијата и туризмот – кои можат и мораат да станат преукопација и во нашите современи истражувачки мисли. Веќе и кај обичниот набљудувач, после кратко мислење, му станува јасно дека врската помеѓу религијата и туризмот е поголема професија. Постојат повеќе врски помеѓу религијата и туризмот, според тоа, настојувавме овие врски не само да ги анализираме и да ги наведеме своите мислења за нив, но и аргументирано, што значи објективно, да ги објасниме, одредените судови, односно ставови за секоја од овие врски.

На корелацијата помеѓу религијата и туризмот пристапивме претежно од туристичко-социолошки, потоа од економски пристап, но како што веќе нагласивме, не и од философски став, иако философската димензија е невозможно да се заобиколи во дискусијата во која предмет на истражување е појавата како религијата која во својата суштина сепак е доминантна и има философски карактер. Туристичко-социолошкиот и економскиот пристап се обидуваат да одговорат на прашањето што го одржува тој однос и да ги дознаеме елементите и структурите на горенаведените корелации. Во тој контекст, секако е помалку важно философското прашање за суштината на религијата, дискусијата која го бара она што е важно помеѓу различните религии, односно религиските идеи, верувањата и однесувањето.

Туристичко-социолошкиот и економскиот однос по тоа прашање е сличен, па дури и идентичен на споменатите обиди, но во други, т.е. во општествено-економскиот хоризонт. Секако, тема на дискусија во овој учебник не е донесување на конечни судови за соодносот помеѓу религијата и туризмот, туку нејзина цел е да се дознае вистинската релација помеѓу тие две појави кои до сега, барем кај нас, не беа предмет на поширок истражувачки интерес. Во овој учебник настојувавме повеќе да ги опишеме, а помалку да ги оцениме оние делови каде што акцентот е на религијата.

Втор и веројатно најважен предизвик во овој учебник е тоа да помогнеме повеќе и подобро да се разбере корелацијата помеѓу религијата и туризмот. Тоа, до некаде, е и односот помеѓу традиционалниот и современиот туризам, ако тоа воопшто е можно да се спореди кога зборуваме за едната страна на религијата која од најстари времиња ја следи историјата и развојот на човекот, а на друга страна, за туризмот којшто

зачекорил дури во вториот век на своето постоење. Многу појави на оваа корелација се истражувани и опишани во овој учебник на основа на сегашните типични услови и ситуации, тековите и формите на дејствување во феноменот на религијата и во феноменот на туризмот. Тоа е сосема логично, па и сите идни промени на овие две појави ќе влијаат на промените на соодносот помеѓу туризмот и религијата.

Учебникот е концепиран во седум глави и 22 поглавија кои го третираат религиозниот туризам. Се започнува со елаборирање на поимот, појавата и видовите на поклонички патува, се продолжува со религиската содржина на туризмот, основните карактеристики на видовите религии, маркетиншки насоки за развој на религиозниот туризам, а се завршува со опис на религиозниот туризам и регионална поделба на манастирите во Република Македонија.

Голема благодарност изразуваме до рецензентите проф. д-р Науме Мариноски, вон. проф. д-р Златко Јаковлев и доц. д-р Марија Магдинчева Шопова за позитивната рецензија.

Учебникот превенствено е наменет за студентите на Факултет за туризам и бизнис логистика, кои го следат наставниот предмет Религиозен туризам на студиската програма по Туризам и студиската програма по Гастрономија, исхрана и диететика, но и за други корисници кои покажуваат интерес за верскиот или религиозен туризам.

Авторите

ГЛАВА I

I. ПОИМ И ДЕФИНИРАЊЕ НА РЕЛИГИЈАТА И РЕЛИГИОЗНИОТ ТУРИЗАМ

1. Поим и значење на религијата

Иако никој не е сигурен во вистинското потекло на зборот, познато ни е дека „религија“ потекнува од латинскиот јазик и дека јазиците што се под влијание на латинскиот имаат соодветни изрази за англискиот збор „религија“. Поимот религија се врзува за латинскиот збор „religio“, што во превод означува почит, поврзаност меѓу човекот и богот. Повеќето религии подразбираат учење кое се однесува на суштината, целта на постоење на сепостоечкото, исто така религијата подразбира и одедени облици на верски заедници, како и одредени обреди, ритуални изведби кои се изведуваат на посветени места, односно во одредени институции (цркви, џамии, синагоги, храмови, и др.).

Тоа што во британската наука порано се нарекувало „споредбена религија“, во Германија е познато како Religionswissenschaft, систематско проучување (или Wissenschaft) на религијата, а во Франција е познато како les sciences religieuses. Иако старите зборови до кои ја следиме „религијата“ немаат никаква врска со денешните значења – зашто, изгледа, се создадени од зборови што значеле; да се води многу сметка за некоја дејност (religere) или нешто цврство да се сврзе (religare) – таа денес обично се употребува да ги означи верувањата, однесувањата и општествените институции што имаат врска со размислувањата за следниве работи: потеклото, смислата и значењето на вселената, што се случува по смртта, постоење и барања на моќни, нечовечки суштества, како што се духови, предци, ангели, демони и богови, начинот на кој сето ова го обликува однесувањето на човекот. Бидејќи сето ова се однесува на невидлив (т.е. неемпириски) свет што некако се наоѓа надвор, или на другата страна на човечката историја, обично се мисли дека работите што ние ги нарекуваме „религиски“ се во спротивност со институциите што ги нарекуваме „политички“. Поради тоа што се раководиме од претпоставката дека, додека религијата е прашање на лично верување што не може никогаш да се подведе под рационална расправа, работите, како што е политиката, се забележливи, јавни и, така, отворени за рационална расправа.

Историјата на религијата е стара колку и историјата на самиот човек, па така и меѓу најпримитивните и меѓу најразвиените цивилизации наоѓаме докази за некаков облик на обожавање. Освен што е древна, религијата постои и ја среќаваме во голема разновидност. За потеклото и развојот на религијата пишуваат голем број автори од различни области, но досега ниту една теорија за постанокот на религијата не е потврдена. Теориите за постанокот на религијата можеме да ги групираме во три основни групи:

Според првата група, религијата е изум на една (обично владејачка – привилегирана) група на луѓе како средство за заштита, и ваквиот облик на религија според оваа теорија се јавува во првобитната човекова заедница како последица на човечкото увидување дека многу работи во природата се случуваат без негова волја, и дека човекот како човечко суштество не може да влијае на тие појави ниту пак да ги измени или контролира, колку и да се труди, и во ваквите појави најчесто спаѓаат: поплавите, сушите, грмежи, громови, и сл. Така, луѓето дошле на идеја за постоење на виша сила која влијае на истото и на тој начин настанале првите облици на богови кои симболизирале единствена моќ, кои суверено владеат со човековото постоење. Човекот настојувал да ги смилостливи со молитва и жртвување.

Според втората група на теории, религијата е трајна егзистенцијална карактеристика на човековото битие, и според оваа теорија човекот е во комуникација со Богот од своето постоење, кое во текот на историјата привремено го изгубил паѓајќи во паганство кое повторно се воспоставува со Откровението Божјо – откривање, односно јавување во светот, и како Откриени религии се сметаат јудаизмот и христијанството.

Според третата група на теории, религијата е човечка склоност кон суеверие која произлегла од недоволното познавање на вистинската природа на нештата.

Може да се каже дека религијата се дефинира како верба во нешто натприродно, свето или божествено, а претставува севкупност од моралните кодови, обичаи и институции поврзани со таа верба. Низ историјата се имаат создадено голем број религиозни форми, но денес, низ светот доминираат само неколку големи светски религии. Религијата може да се дефинира и како одговор на прашањето за значењето на животот, постоењето и настанување на универзумот. Многу од религиите имаат организиран начин на однесување на верниците, свети места, вклучуваат ритуали, церемонии, медијации, молитви, собири, музика, уметност, или други аспекти од човечката култура. Религијата претставува духовна поврзаност на една група на луѓе со нешто вишо, свето битие, односно со Бог/Божество.

Богатството на религиозни споменици и настани го определува големото значење на религиозниот туризам во дестинациите. Неговото значење може да се согледа во следните основни насоки: културно, економско, социјално, еколошко.

Културно (духовно) значење. Религиозните споменици се дел од националното културно наследство на дестинациите. Самото богатство на обичаи, објектите, нивната архитектура, внатрешна уреденост, фрескоживописот, иконостасите се дела на мајстори и уметници кои го одбележале минатото. Преку посета на овие објекти или учество во религиозни манифестации, се збогатува културното ниво на туристите, се запознаваат со нова култура, и др.

Економско значење. Религиозниот туризам и неговиот развој создаваат можност за привлекување на средства за реставрација и одржување на религиозните објекти. Благодарение на тоа што религиозните објекти се зачувани, тие се претвораат во места кои привлекуваат туристи и посети на верници. Покрај посетата на овие објекти, во нивната близина се развиваат голем број мали бизниси како поддршка на туристите, како ресторани, сувенирници, сместувачки објекти, преку кои се подобрува економската ситуација на локалното население со продажба на локални производи. Покрај ова, религиозниот туризам влијае и на подобрување на патната и комуникациската инфраструктура, како и развој на други дополнителни дејности.

Социјално значење. Преку религиозниот туризам се активираат контактите и дружењето помеѓу различни социјални и религиозни структури на верници. На овој начин, тој делува на утврдување на правата и слободата на луѓето да ја практикуваат својата религија без ограничувања.

Еколошко значење. Религиозниот туризам индиректно укажува свое влијание на еколошката култура на населението во различни аспекти. Самото воспитување за заштитата на религиозните објекти се корени во одржливоста на религиозниот туризам. Освен објектите, хигиената и заштитата е присутна кај светите места и животната средина во нивната околина. Различни програми за финансиска поддршка на проекти поврзани со религиозниот туризам како дел од еко туризмот, исто така се присутни и застапени.

2. Суштина и функција на религијата

Иако оваа здраворазумна дистинкција меѓу интимното и јавното, меѓу чувствувањето и дејствувањето, сама по себе претставува историски факт – некаде во седумнаесеттиот век првпат гледаме докази дека зборовите што порано се однесувале на однесувањето на поединецот, на неговата јавна положба и општествениот статус

(како што е побожноста), станале чувствени како прашање на интимно чувствување – денес се претпоставува дека сите имаме едно внатрешно јадро на верувања, што на некој начин се изразува јавно во обредот, таа претпоставка е толку раширена што нејзиното доведување под сомневање станува контраинтуитивно. Токму оваа претпоставка вдахнува извесен број луѓе кои, колективно, би можеле да ги нарече „есенцијалисти“. Тие се „есенцијалисти“ зашто мислат дека „религијата“ ги именува надворешните однесувања поттикнати од внатрешна работа, што ја нарекуваат „вера“. Затоа можеме да замислиме некој да каже „Јас не сум религиозен, но сум духовен“. Овде се подразбира претпоставката дека институциите се поврзани со религиите – хиерархии, прописи, обреди, и така натаму – само нешто вторично и небитно. Важна е внатрешната вера, внатрешната „суштина“ на религијата. Иако суштината на религијата, нешто без кое човек се смета за нерелигиозен, е позната под различни имиња (вера, верување, свето, итн.), есенцијалистите главно се согласуваат дека суштината на религијата е вистинска и неемпириска (т.е. не може да се види, слушне, допре, и така натаму); таа му дава отпор на проучувањето и мора да се доживее непосредно.

Освен пристапот што подразбира внатрешно искуство, кое претставува темел на религиско однесување, научниците го употребуваат терминот „религија“ за тоа што го сметаат за интересни области на забележливо човечко однесување што бара појаснување. Таквите луѓе создаваат теории и за да објаснат зошто луѓето, на пример, мислат дека невидливиот дел од нивното тело (што обично се нарекува „душа“) го надживува телото; дека во вселената владеат моќни суштества; дека постојат многу повеќе работи од тоа што може да се забележи. Овие теории во голема мера се функционалистички, т.е. настојуваат да ја одредат општествената, психолошката или политичката улога што ја имаат работите што ги нарекуваме „религиски“. Зборувајќи едноставно, имаме функционалисти, како што се:

- Карл Маркс (1818-1883), кој при изучувањето на политичката економија религијата ја сметал за средство за смирување, што истовремено го умртвува осетот за болка кај угнетените луѓе и ги спречува да направат нешто во врска со својата животна судбина, бидејќи се верувало дека најголемата одговорност се наоѓа кај суштествата кои постојат надвор од историјата;
- Емил Диркем (1858-1917), чија социолошка дефиниција на религијата подразбира низи од верувања и постапки што им овозможуваат на поединците вклучени во нив да создаваат заеднички општествен идентитет;
- Сигмунд Фројд (1856-1939), кого занимавањето со психолошката наука го навело да го спореди религиското однесување со улогата што ја имаат соништата кога им помагаат на луѓето да им дадат издив на антисоцијалните безредија на начин што не го загрозува нивното место во рамките на групата.

Иако сите три наведени класични пристапи меѓусебно се разликуваат, секој од нив може да се сфати како функционалистички, зашто религијата ја означува институцијата што игра одредена улога во помагањето на поединците и заедниците да се преродат.

3. Поврзаност на туризмот со религијата

Религијата е историски поврзана со туризмот. Според некои автори, религиозно мотивираниот туризам е веројатно толку стар колку и самата религија (Костов, Е., 2000). Во одделни публикации се посочуваат факти и настани за историјата на патувањата воопшто, од кои може да се изгради претстава за генезата и почетниот период од развојот на овој вид туризам (Стамов, С., Никовска, К., 2015). Постојат докази за оваа појава уште кај најраните општества и племенски заедници во Европа, Африка, Азија, Америка, Австралија. Уште во тоа време, камените скулптури и цртежите во пештерите ги имале истите функции како религиозните објекти во денешно време. Тие биле

своевидни религиозни центри, кои привлекувале посетители и верници од блиски и подалечни места.

Во древниот свет можат да се пронајдат првите позначајни појави на религиозен туризам. Меѓу келтите од Западна, Централна и Јужна Европа, светите гори и местата за погреб биле центри за големи собирања и церемонии, при кои се принесувале и жртви. Меѓу народите од раните високоразвиени култури, религијата и политичката власт биле тесно поврзани. Религиозни центри во Египет привлекувале стотици и илјадници посетители. Биле одржувани фестивали за време на кои и воените дејствија биле прекратувани. Асирците, исто така, имале свои свети места на кои се собирале верниците.

Појава на религиозен туризам бележиме и во древните Грција и Рим. Додека церемониите во Рим биле повеќе политички, спортски или културни, празнувањата на древните Грци биле со строго религиозен карактер. Имало многу свети планини, гори, извори и храмови, каде верниците се собирале, оставале дарови за боговите и се молеле за помош.

Некои од најпопуларните туристички дестинации денес, биле основани на древни места со религиозен предзнак, како во Египет, Грција, Индија, Израел, Саудиска Арабија, Кина, Јапонија, Мексико, и др. Томас Кук во 1860 година го организира првото туристичко патување до Светата земја и Израел. До крајот на XIX век веќе постоела туристичка инфраструктура на овој простор која можела да прифати сместување на 1000 туристи дневно.

Во средниот век, една од формите на религиозниот туризам – поклониство (пилграмство, ацилак), било неразделно од религиозниот свет. Поклонниците се сметале за исклучително духовни луѓе, кои се обидуваа да се ослободат од сè околу нив и да се искачат до ново ниво на постоење. Во суштина, поклоничките патувања се појавиле како потрага за спасение, а понекогаш од потребата за физичко лекување. Исто така, овие патувања биле спроведувани за зголемување на духовноста на луѓето и сè повеќе верници во вековите кои следат продолжиле да посетуваат свети места. Без разлика што религиозниот туризам и поточно неговите првобитни форми, како поклониството, се определуваат како едни од најстарите видови на туризам, тој го добива своето општествено признание и привлекува научен интерес дури во последните три децении. Во светската литература поврзана со туризмот, малку се авторите кои се занимаваат со религиозниот туризам. Еден од првите е Борис Вукониќ, кој во 1990 година ја издава својата книга Туризам и религија. Од тогаш па наваму, неколку автори публикуваат статии и книги кои се поврзани со религиозниот туризам, а од 2013 година е формиран и International Journal of Religious Tourism and Pilgrimage (<http://arrow.dit.ie/iirtp/>).

Религиозниот туризам во денешно време привлекува над 330 милиони туристи низ светот, според Светската туристичка организација, и поради таа причина се разгледуваат од различни аспекти неговите економски потенцијали. Карактеристично е за овој вид туризам што местата на посета во најголемиот дел се непроменети со векови наназад, туку променета е формата на патување, објектите за престој, транспортот и др., односно, подобрена е туристичката инфраструктура, менаџментот, маркетингот и безбедноста на објектите кои се посетуваат.

Карактеристиките на религиозниот туризам се неколку, од кои ќе се задржиме накратко на следните:

Времетраење. Од оваа гледна точка, религиозниот туризам може да биде краткотраен и долготраен. Краткотрајниот се одликува со пространствено ограничено патување на кратки растојанија. Целта на патувањето е посета на религиозен центар со локален, регионален или од меѓународен карактер или да се учествува во религиозен празник, религиозна конференција или собир. Долготрајниот религиозен туризам вклучува посета на места или објекти од религиозно значење за неколку дена или седмици.

Број на учесници. Во религиозниот туризам, персоналното патување претставува најмалиот дел. Во најголем дел се патува со семејството, потоа со пријатели и во организирани туристички групи. Иако мал дел се однесува на

организираните патувања, во светски рамки и кај нас постојат туристички агенции и туроператори кои се занимаваат со специјализирани видови туризам и организираат ваков вид на патувања.

Средство за транспорт. До средината на XIX век, поклониците патувања се одвивале пеш, често во комбинација со кочии или бродски транспорт. Денеска патувањето пеш сè уште се практикува традиционално за посета на одредени религиозни места. Железницата и нејзината појава одиграла клучна улога во зголемувањето на бројот на поклоницки патувања, а во денешно време, најважните транспортни средства кои ги користат религиозните туристи се автобусите и автомобилите, како и авионскиот транспорт.

Сезоналност. Во религиозниот туризам се забележува извесна сезоналност, но најголемиот дел од религиозните објекти можат да бидат посетувани во текот на целата година. Важни фактори кои влијаат на сезоналноста се религиозните церемонии, прослави и важни датуми кои се празнуваат. Исто така, голем е делот на туристите кои ги користат летните месеци и деновите од годишните одмори за религиозни патувања, учество на религиозни и едукативни кампови, и др.

Социјална структура. Религиозно мотивираните туристи можат да бидат разгледани и по нивната социјална структура. Соодносот во половата структура помеѓу поклониците е многу различна во однос на религијата на која припаѓаат. Пример, во христијанската религија, најголем број на поклониците патувања потпаѓаат на жените, за разлика од другите религии, на пример, муслиманите, каде мажите се најголемиот дел од ациите. Што се однесува на возрастната структура, најголем дел од поклониците патувања се направени од лица до 25, потоа следуваат лица на средна возраст, а најмалку од лица над 60 години. Според истражувањата спроведени во Лурд (Франција), професионалната структура покажува дека најмал е делот на поклониците кои се со високо образование и слободни професии.

Мотивациски профил. Мотивацијата за учество во религиозен туризам е најразлична, што претставува тешкотија во дефинирањето на видовите на религиозни туристи. Профилот на религиозниот турист варира од набожен поклоник до светски турист, тоа ни дава можност да ја направиме следната класификација:

1. Набожен поклоник. Интерес претставува внатрешната структура на овој профил:
 - А) Ортодоксни: тоа се оние кои службено учествуваат во патувањето, како свештени лица, богослови, и др.;
 - Б) Повеќе поклоници отколку туристи (најголем дел од учесниците);
 - В) Колку поклоник толку и турист (тешко установен сегмент на пазарот на религиозен туризам);
2. Повеќе турист отколку поклоник;
3. Светски турист кој патува за да се запознае со религиозни и културни вредности без да се претставува како поклоник.

Производ на религиозниот туризам. Туристичкиот производ на овој вид туризам вклучува безброј религиозни настани и објекти кои можеме да ги групираме на следниот начин:

- Свети места и религиозни центри;
- Религиозни згради и споменици кои поседуваат и историска и архитектонска уметничка вредност;
- Религиозни настани и празници (фестивали, обреди, служби, и др.);
- Култни предмети, сувенири, носачи на звук, книги, и др. со религиозна тематика.

Религиозниот туризам често се преплетува повеќе или помалку со други видови на туризам. Најблизок е со културолошкиот туризам (поради природата на објектите кои се посетуваат), затоа често се разгледува како дел од него. Освен со културолошкиот, се среќава и во комбинација со други видови на туризам.

Религиозниот туризам е фокусиран на посета на религиозни објекти, атракции и дестинации, а главната цел е учесниците или верниците да се вклучат во зајакнување на одредена вера. Целта на религиозните туристички патувања е мотивирана од религиозни причини. Сепак, овој вид туризам е тешко прецизно да се дефинира, но, во основа, содржи множество на односи и услужни дејности кои исполнуваат претежно религиозни, но, исто така, културни и социјални потреби на верниците кои произлегуваат од нивната религиозна припадност.

Дијаграм 1. Производ на религиозниот туризам

Во нашата земја не се направени и, несомнено, недостасуваат специјализирани истражувања кои се однесуваат на религиозниот туризам, кои би придонеле за неговиот развој и утврдување на мотивите за религиозните патувања и профилот на туристите.

Сепак, историските извори со кои располагаме ни укажуваат на податокот дека многумина наши претци, ации, одамна се стремеле кон поклонение на Светата земја. Така, од нашите простори познат е патеписот на ѓаконот Арсениј Солунски во којшто тој го опишува својот повеќегодишен престој во Палестина кон крајот на XIV век. Во 1745 година, на поклонение во Ерусалим, заедно со српскиот свештеник и книжевник Силвестер Попович, оди и дојранчанецот Христофор Жефаровиќ, а потоа во Виена (1748 год.) ја издава книгата „Описание на светиот божји град Ерусалим“ (Гиревски, А., 2008).

Подоцна во вековите, а особено од крајот на XIX и целиот XX век, Светата земја и Светиот гроб биле посетувани од повеќе стотици, па и илјадници луѓе од Македонија,

и тоа како свештени лица, така и од останати граѓани. За одбележување на поклоничкото патување и посетата и престојот на Светата земја, лицата кои се враќале назад во земјата, на своето име и презиме додавале додавка „аџи“. Така, ако некој се викал Никола, по враќањето од аџилак си додавал „аџи Никола“ или „хаџи Никола“, хаџи Коста или Коста Хаџи Андоновски и т.н.

Од пред триесетина години, а и денес, повеќе туристички агенции организираат посети на Ерусалим, и во целина на државата Израел. Така, листата на посетители на Светата земја и Светиот гроб, од година во година постојано се зголемува. Најчеста посетата е за време на Христовото воскресение, Велигден, но има посети и за Божиќ, а помалку во останати периоди од годината.

За поклонниците од православните земји, покрај Палестина и светиот град Ерусалим, мошне привлечно место за поклонение била и Света Гора со своите дваесет манастири и бројните скитови и монашки ќелии. Во ова свето православно светилиште доаѓале на поклонение поклонници од сиот православен христијански свет, почнувајќи од Русија и завршувајќи со православните енклави во областите на Мала Азија. Притоа, треба да се истакне дека еден од најпосетуваните светогорски манастири бил манастирот Хилендар, особено за време на турското владеење – од втората половина на XVI век, па сè до крајот на XIX век.

Како најзначаен извор за проучување на поклоничките посети на манастирот Хилендар претставуваат зачуваните поменици и кондики на овој светогорски манастир, пишуван во периодот од крајот на XVI век до почетокот на XX век. Во овие дваесетина ракописни поменици и кондики регистрирани се имиња на голем број православни христијани, поклонници или дарители. Како прв помен во Хилендарската проскомидија е оној од 1597 година, а последните од 1762 година. Во овој поменик се споменуваат имиња на лица од Островско и Воденско од 1610 година. Во истиот поменик се запишани имиња на лица од повеќе македонски села и градови (Солун, Скопје, Битола, Прилеп, Охрид, Велес, Штип, Струмица, Серес, Мелник, Воден, Лерин, Струга, Кратово, Кичево, Дебар). Во некои случаи се споменуваат имиња на лица, припадници на одделни еснафи, а се среќаваат и имиња на монаси од некои македонски манастири, кои секако биле на поклонение во овој светогорски манастир.

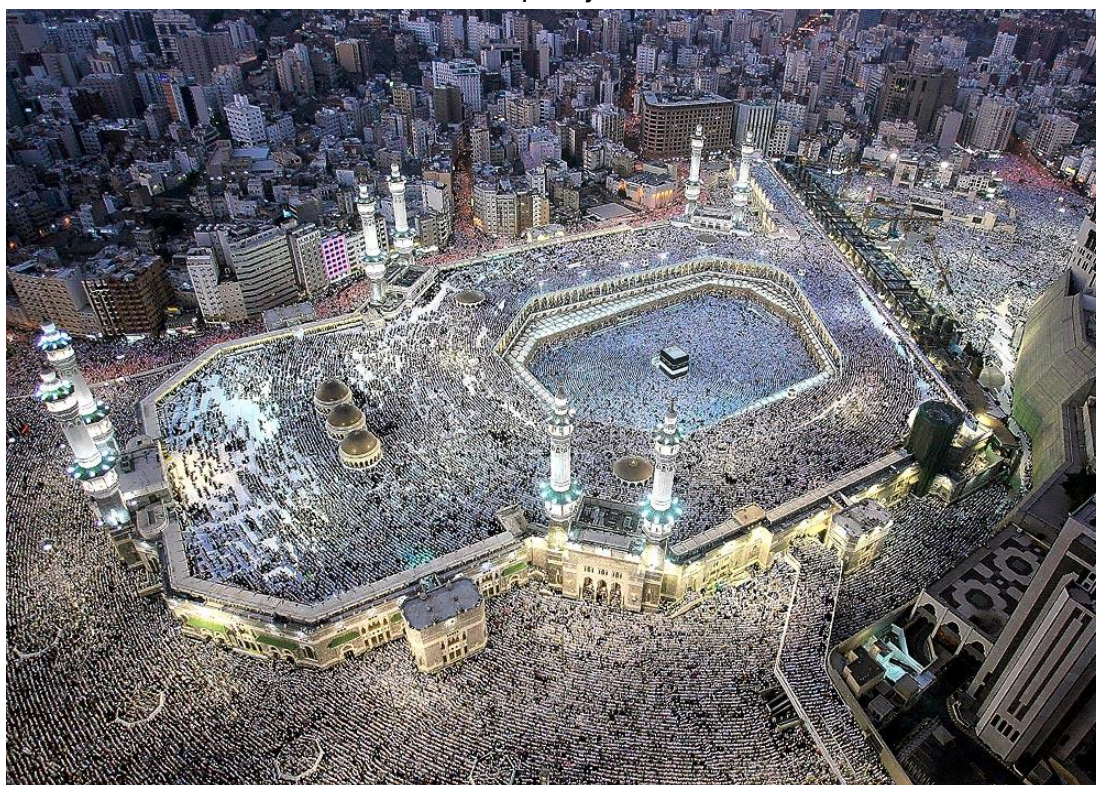
Од 1969 година па наваму, поколинци на Република Македонија и на Македонската православна црква, редовно секоја година, на празникот на Св. Кирил и Методиј (24 мај), заминуваат на поклоничко патување во Рим во базиликата на Св. Климент Римски, каде што се наоѓа гробот на св. Кирил Солунски.

Поклонички патувања со туристички нагласок имаме и во Србија (Студеница, Жича, Љубостиња, Грачаница, Дечани, Прохор Пчински, и др.), Црна Гора (Острошки манастир, Цетињски манастир), Бугарија (Рилски манастир, Трновски манастири, и др.) Русија, Романија (во местото Јаш, на гробот на света Петка Параскева), Грција (манастирите на Света Гора, манастирите на Метеори, и др.) и т.н.

Христијаните, католици, методиски и др., свои поклоненички патувања реализираат во Рим, Ватикан, но и кон други места, пример: Бистрица во Меѓугорје, Хрватска, и сл.

Поклонички патување или аџилак, векови наназад реализираат и муслиманите од Македонија. Имено, тие најчесто го посетуваат нивното свето место Мека – гробот на Мухамед, но и Медина, исто Ерусалим, Истанбул, Дамаск, и други места. Така, за време на Курбан Барјам, од Македонија на аџилак во Мека, организирано, но и поединечно, се упатуваат повеќе илјади верници. Традиција која, во последните години, е организирана и преку туристички агенции и ИВЗ.

Слика 1. Милион верници, околу Храм Кааба во Големата џамија во Мека, Саудиска Арабија

Извор: <http://mojo.mk/article/najvazhnite-i-najubavite-hramovi-na-reliqiite>

Слика 2. Карбала, Багдат, Ирак

Извор: https://www.trekearth.com/gallery/Middle_East/Iraq/South/Karbala/Karbala/

Слика 3. Ритуално капење на хинду верници во река Ганг, Варанаси, Индија

Извор: <http://www.pogodak.rs/putovanja/varanasi/>

Слика 4. Ватикан – Рим, Италија

Извор: https://en.wikipedia.org/wiki/File:St_Peter%27s_Square,_Vatican_City_-_April_2007.jpg

4. Дефинирање на религиозниот туризам

Верскиот туризам не е нешто ново и не му припаѓа само на нашето време. Ново е тоа што туризмот денес добива поинаква концепција, па дури и научен пристап. Во таа смисла, новото време го наметна и прашањето да се дефинира постојниот меѓуоднос на туристичките движења помеѓу општиот туризам и она што се нарекува поклоничко (аџиско) патување како засебен вид на туризам.

Верски туризам или религиски туризам во потесна смисла на зборот претставува патување и посета чија основна намена е религиско искуство (аџилак во Ерусалим, Лурд, Мека и други, чија цел е посета на светите места заради туризам). Во поширока смисла, исто така, патување и посета чиј основен мотив е религиозното наследство, како што се црквите и манастирите. Верски или религиски туризам е збир на односи и услужни активности со кои се задоволуваат, пред сè духовните, но и културните и социјалните потреби на верниците, што произлегуваат од нивното религиозно определување. Верскиот туризам се врзува за манифестации од верски карактер, но и за значајни места, објекти и појави со верска содржина. Во овој вид на туризам се вклучуваат туристи речиси сосема различни по верска основа. Повеќето на движење на туристите е одреден со атрактивноста на појавите и процесите привлечни за туристите. Посета на некои места, кои претставуваат центри на одредено верско убедување, или обреди со висока потрошувачка, сепак претставува можност за туристичко активирање на одредени простори. Посетата на религиските места од развиениот и модерниот свет денес се прави најмногу од историски и архитектонски побуди и желби, а многу малку од верски побуди. Пример: Лурд во Франција, Нок во Ирска, Марија Бистрица во Хрватска, и други се примери на модерни храмови создадени од визија, кои привлекуваат голем број на религиозни посетители.

Социолозите на туризмот ја заговараат тезата по која туризмот е своевидно аџилство на модерната цивилизација, ритуал на модерното општество. Но, според одредени сличности, мотиви, начинот на организација на патувањето се работи за временска миграција со одредени осцилации во зависност од желбите, можностите, условите и потребите.

Денес постојат повеќе туристички организации кои верските патувања успешно ги организираат и изведуваат. Една од познатите организации од овој вид под името „Third World Tourism European Ecumenical Network (TEN)“ – „Европска екуменска мрежа на туризмот на Третиот свет“, основана 1981 година со главна цел да ја намали штетата од туризмот во „Третиот свет“, едуцирајќи ги туристите, туроператорите и другите. (Гиревски. А., 2008).

Делегатите на ICORET, на Првата меѓународна конференција нагласуваат дека духовното патување треба да се претвори во патување за сите возрасни групи во XXI век. Кипар, со богатата христијанска историја и многубројните византиски цркви е идеална точка за религиозно-туристичка дискусија. Во материјалите на Првиот меѓународен конгрес по прашање на индустријата на религиозниот туризам (First International tradeshow & convention for the religious travel industry), одржан во Орландо – Флорида 2008 година, овој вид на туризам се определува како гранка на светскиот туристички пазар и важен дел од индустријата на туризмот. Дефиницијата вклучува патување до дестинации со религиозни објекти и места; патување со духовни мотиви и цели и патување за забава во комбинација со учество во колективни настани со религиозна насоченост (специјализирани крстарења, например).

Постојат и други дефиниции на религиозниот туризам: специјализирано туристичко патување, мотивирано делумно или целосно од религиозни потреби, задоволување на потребите со учествување во религиозни настани и посета на религиозни објекти. На овој начин, религиозниот туризам се разгледува како дел од културолошкиот туризам. Анализирајќи различни дефиниции, може да се констатира дека религиозниот туризам е:

- Самостоен вид на туризам чие место во рамките на основната класификација на туризмот може да биде определено според мотивите и целите на посетата;
- Патување и времено престојување надвор од постојаното место на живеење, со доминантни цели и мотиви определени од специфични духовни потреби;
- Потребите за материјални и духовни блага при посета на места и објекти со определен религиозен контекст на туристичката понуда;
- Свкупност од сите организации, институции и субјекти кои обезбедуваат специјализирана информативна, транспортна, трговска и друг вид на услуга, пречекување, сместување, исхрана и придружување на религиозните туристи;
- Специфична гранка на туристичката побарувачка и специјализиран дел од современата туристичка индустрија.

Фокусирајќи се на мотивите за практикување на религиозниот туризам, истиот може:

- Да има чиста религиозна мотивација, посета на свети места, религиозни поклоненија или учество во одредени религиозни празници, задоволување на религиозните потреби;
- Да се придодаде и кон културолошкиот туризам, кога се дополнува со елементи како запознавање со определена религија, како и со нејзината материјална база (монументална архитектура – параклиси, цркви, манастири и уметност – иконостаси, иконографи, фрескописи, ритуални средства, и др.)

Од гореизнесеното може да се извлече следната дефиниција: Религиозниот туризам е вид на туризам со кој се задоволуваат религиозните и духовните потреби, како и нивното поврзување со уметноста, културно-историските и други вредности.

Табела 1. Дефинирање на верски или религиозен туризам

Поими и дефиниции на верски или религиозен туризам со краток опис	
Верски туризам (англ. religious travel / tourism)	Верски туризам во потесна смисла на зборот претставува патување и посета чија основна намена е религиско искуство (аџилак во Ерусалим, Лурд, Мека и други, чија цел е посета на светите места заради туризам). Во поширока смисла, исто така, патување и посета чиј основен мотив е религиозното наследство, како што се црквите и манастирите.
Верски или религиски туризам (англ. religious tourism; герм. religionsbedingter tourismus)	Верски или религиски туризам е збир на односи и услужни активности со кои се задоволуваат, пред сè духовните, но и културните и социјалните потреби на верниците, што произлегуваат од нивното религиозно определување. Зависи од силината на своите религиозни потреби, чувства или обврски. Потребите на таквите патувања, кои обично се нарекуваат поклонички патувања, се верниците со тоа да ја следат својата верска потреба или од верата зададена цел. А целта на таквите патувања е различна, чисто поклонички (аџиски) или посети на свети места заради туризам (туристички).
Поклонички туризам (англ. pilgrimage; герм. pilgertours-mus, Wallfahrtstourismus)	Поклонички туризам е поинаков назив на верски туризам. Овој вид, освен верски мотиви, во современиот свет сè повеќе ги вклучува и низата други туристички мотиви, посета и на други туристички атрактивности и дестинации, кои меѓусебно се надополнуваат.
Одочестие (англ. pilgrimage)	Одочестие , доаѓа од (о) одење и чест (ие) честољубие. Заминување на пат заради честување (торжествување). Тоа е

	<p>движење на верниците кон далечните (оддалечените) свети места. Тоа претставува поклоништво на Божјиот гроб во Ерусалим, денешен Израел. Најраспространето одочестие веројатно е патот кон Мека, кој сите муслимани треба барем еднаш во животот да го поминат. Некогаш ова патување било пеш, со камили или со брод, денес тоа се врши со редовни авионски летови или чартер летови. Индусите патуваат до Варанаси (Бенарес) во Индија, Јапонците по сите храмови ширум земјината топка, додека пак, Христијаните и Евреите во Ерусалим.</p>
<p>Поклоништво (аџиство)</p>	<p>Поклоништво (аџиство) се однесува на патувањето на верниците на одредени свети места. Поклоништвото е едно од најстарите облици на искажување (манифестирање) на верска почит. Поклоничките патувања, пред сè, „им овозможуваат на верниците да имаат увид во историјата и силата на религијата на која ѝ припаѓаат, а и да се уверат дека се на вистинскиот пат во своето исповедување на верата и да ги зацврстат своите ставови, заради задоволување на своите духовни побуди и потреби, како што е желбата на човекот за бесмртен и вечен живот, а помалку за задоволување на своите материјални потреби. Овие две желби, верниците насочуваат да ги реализираат преку одредена духовно-морална причина на специјалното патување (кое не е можно без напорно патување, пост, тешки искушенија, неизвесности и туѓинување) до светите места и светилишта, каде остваруваат потполно и длабоко доживување, истовремено извршувајќи духовни цели на постојана молитва за спас на својата душа, физички одрекувања, пост и извршување на разни верски обреди.</p>
<p>Аџилак</p>	<p>Аџилак е заминување на верникот на пат кон местото посветено на некое божество или на некој познат верски учител, со намера преку молитва да му се оддаде чест, слава и поклонение. Со тоа верниците исполнуваат некои од своите верски обврски или обреди. Всушност, тоа е аџилак заради „очистување, искупување, исполнување на даден завет, исцеление, чудо и др.“. Поклоништвото (аџилакот) во старо време несомнено било подвиг на верата – човекот оди на пат, бидејќи веќе поверувал, но му недостасувало да ја покаже својата вера преку туѓинување и да ја очисти преку страдање и трпение. Под овој назив се подразбира и оној аскетскиот, т.н. истоштувачки аџилак, практикуван најчесто од поединечни аскетски ориентирани личности. Гледано перспективно, аџилакот е феномен којшто е врзан за сите религии, па како таков постои пред библиските религии. Всушност, тоа е еден од најстарите надворешни истражувања (исполнувања) на внатрешната верска почит.</p>
<p>Палмоносец (поколник)</p>	<p>Палмоносец (поколник) е изведен од зборот палма, односно „палма“ и глаголот „носи“ и тоа заедно означува „палмоносец“ или со други зборови кажано, палмоносец претставува секој патник којшто се упатил во обиколка на Божјиот гроб, носејќи во рацете палмово гранче во спомен на празникот Цветници, т.е. неделата кога Господ Христос влегол во Ерусалим. Поклоништво или „паломничество“, во секојдневниот народен говор обично се заменува со „богољубство“ (Етимолошки речник).</p>

Извор: Гиревски. А. (2008), *Верски туризам, Скопје*, стр. 98-101.

Сите светски религии имаат свои светилишта коишто ги посетуваат поклоници и туристи. Одредени религии бараат од верниците барем еднаш во нивниот живот да ги посетат светите места (во Мека, Бенарес, Ерусалим), па, според тоа, верскиот туризам е врзан со местото каде се наоѓа светилиштето.

Верски туризам е една од најстарите форми на туристичките патувања, а денес е многу значаен и пропульзивни сектор на глобалниот туризам, бидејќи на економскиот потенцијал, природно е дека се посветува поголемо внимание на различни проблеми поврзани со управувањето и за да се промовира овој вид на туризам. Во античка Грција, главната „дестинација“ на таквите патувања беше светилиште на Зевс во Олимпија, Аполон во Делфи и Асклепиј во Епидеурус. Грчките храмови биле локални, но некои и регионални, и имале политички влијанија кон градовите држави. Светилиштата имале и свои локални водачи кои ја толкувале религијата на населението – верниците.

Религиозниот туризам е фокусиран на посета на верски објекти, атракции и дестинации, а главната цел е учесниците или верниците да се вклучат во зајакнување на одредена вера. Целта на верските туристички патувања е мотивирана од верски причини. Сепак, овој вид на туризам е тешко прецизно да се дефинира, но во основа содржи: „Множество на односите и услужни дејности за да се исполнат претежно религиозни, но, исто така, културни и социјални потреби на верниците кои произлегуваат од нивната верска припадност“.

Поголемиот дел од верските објекти ги посетуваат и други туристи (културниот туризам), без разлика на верските чувства, што уште повеќе ја усложнува диференцијацијата на религиозен туризам во споредба со друг туристички развој. Од гледна точка на давателите на туристички услуги, верниците се и туристи, па така тие и треба да бидат третирани. Во делот на услуги, верските туристи се потрошувачи, покрај услуги за реализирање на верските обреди (купување свеќи, различни подароци кои ги оставаат во храмовите, итн.), користат и туристички услуги (за превоз, сместување), како и некои типични туристички активности (излети, купување сувенири, шопинг, итн.).

Масовниот туризам гледано од аспект на верска основа и мотивација, денес претставува одраз на духовната жед за директна комуникација со светот и другите луѓе, но и потреба за сопствено духовно усовршување. Масовниот туризам, во гносеолошка смисла, во патувањата (раздвигувањата) гледа спознание за вистината на другите земји и народи, нивните духовни искуства, на самото место со сопствени сетила.

Теолозите не сакаат да зборуваат за религиозен туризам како посебен облик на туризмот; во католицизмот и исламот се смета дека, доколу би се прифатил таков концепт, тогаш религијата може да има и друго значење освен религиозно. Религиозниот туризам има некои специфичности во однос на другите видови на туристички движења: тие претставуваат туристичка група, со учество на членови од иста вера, во придружба на еден свештеник или професионален водач. Такви аранжмани организираат специјализирани туристички агенции, или од страна на црквата, или верско организирање. Меѓу православните цркви само Српската православна црква има своја туристичка агенција, односотур-оператори. Религиозниот туризам има сезонски карактер, бидејќи во овој случај концентрацијата на туристи е повеќе во врска со одредени датуми во верскиот календар или за некои посебни настани.

Религија е организиран систем на верувања, обреди, обичаи, обожување фокусирана на едно врховно божество или Бог (монотеизам), или голем број богови/божества (многубоштво). Тоа е, пред сè, односот кон светот.

На верникот на религијата може да има исти или слични доживувања како верник на друга, но приврзаниците на секоја религија се изразува себе си различно на рационално, емоционално и морално ниво. Во светот доминантни се осум големи религии (јудаизмот, христијанството, будизмот, исламот, хиндуизмот, шинтоизмот, даоизам и конфучијанизмот). Во светот постојат огромен број верувања, култови,

митови и секти. Најраширена религија е христијанство со 2,1 милијарди верници, а потоа следи исламот со 1,3 милијарди верници.

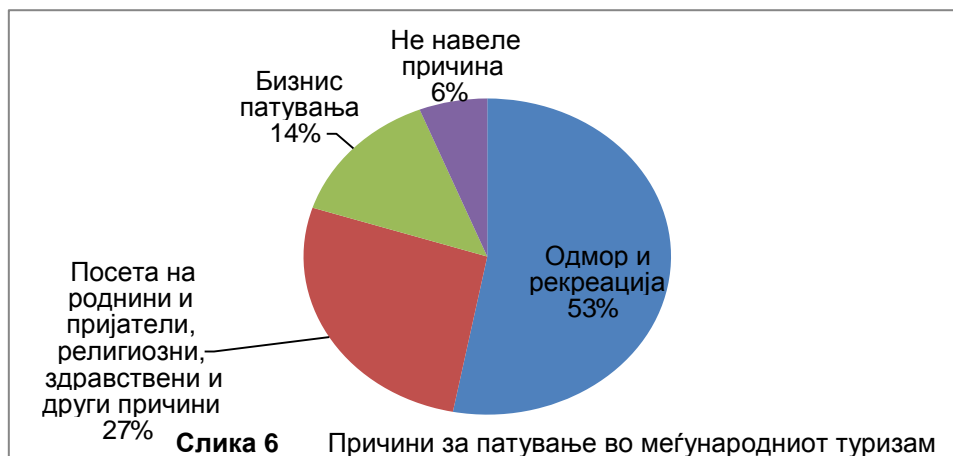
Религиозниот или верскиот туризам е еден вид на туризам каде луѓето патуваат поединечно или во групи за аџилак, мисионери или општење. Најмасовна форма на религиозни туристи – верници се одвива на годишниот аџилак во Мека, Саудиска Арабија, каде доаѓаат и над 2 милиони верници. Во Северна Америка, верските туристи на туризмот му даваат околу 10 милијарди долари.

Слика 5. Мека, во Саудиска Арабија

Современите религиозни туристи сè повеќе ги посетуваат светите градови, светите места низ светот. Светски најпознати градови се Мека, Медина, Карбала, Ерусалим, Варанаси, Рим, и др. Во 2011 година, 2,5 милиони луѓе го посетиле Карбала. Според извештајот на Светската туристичка организација (World tourism organization – WTO), доаѓањата на туристи во 2014 година на меѓународно ниво ја достигнале бројката од 1133 милиони (4,3% пораст во однос на 2013 година). Туристичката потрошувачка изнесувала 1245 милијарди американски долари, а туристичката индустрија учествува со 9% во глобалниот бруто домашен производ. Секој единаесетти вработен човек во светот е вработен во овој сектор.

Извор: <http://mojo.mk/article/najvazhnite-i-najubavite-hramovi-na-religiite>

Извор: <https://www.wto.org/>

Според истражувањата на WTO, најголемиот број од туристите патуваат поради одмор и рекреација 53%, посета на роднини и пријатели, религиозни, здравствени и други причини 27%, бизнис патувањата 14% и 6% од туристите не навеле причина. 54% од туристите користеле воздушен транспорт, 46% патен транспорт, 5% воден и 2% железнички сообраќај.

ГЛАВА II

I. ФАКТОРИ ЗА ПОЈАВА, ВИДОВИ И ОРГАНИЗАЦИЈА НА РЕЛИГИОЗЕН ТУРИЗАМ

1. Фактори за појава, елементи, цели и мотиви на религиозниот туризам

Човекот бил и останува појдовна точка и субјективен елемент во верскиот туризам. Тој е придвижувач и учесник на постојните повратни поклонички и друг вид ациски патувања во потрага кон духовна обнова како дел од општиот туризам. Верскиот туризам, како што претходно кажавме, не е нешто ново и не му припаѓа само на нашето време, значи има долга традиција од повеќе векови.

Верскиот туризам е посебен вид на туризам и претставува збир на односи и услужни активности со кои се задоволуваат, пред сè духовните, но и културните и социјалните потреби на верниците коишто произлегуваат од нивното религиозно определување. Некои религии во тој поглед се доследни на своите барања, меѓутоа, речиси и да нема религија која денес активно живее, а од верниците да не бара обилкока на верските светилишта. Тоа по правило подразбира кратко или долго патување за верниците, зависно од силината на нивните религиозни потреби, чувства или зададени обврски.

Верскиот туризам е можен доколку постојат доволно писмени и материјални претпоставки за овој вид туризам којшто, гледано од православна гледна точка, е можен доколку не се нарушени црковните догми и вредности, т.е. начелата на евхаристичкото црковно живеење.

Други **елементи** потребни за верски или религиозен туризам се доволниот број верници, доволен број свештенички лица, верски објекти, светилишта – свети места и места за прием, за молитва, но и сместување на што повеќе верници.

Како **дополнителни елементи** се пристапот – сообраќајна поврзаност до светилиштето или верскиот објект, водството или лицето кое е задолжено да ги води верниците до објектот, потоа инфраструктурната опременост – вода, електрична енергија, канализација, чистота на средината, свештените лица кои се задолжени да ги пречекуваат верниците и да им го организираат духовниот живот и слободното време за периодот на престој во светилиштето, односно гостопримството како основен постулат, итн.

Целта на поклоничките патувања (аџилак) на верниците претставува потреба од следење и исполнување на својата вера, како и обврските коишто произлегуваат од одредената религија. Додека, пак, конечната цел припаѓа секогаш на духовната сфера да се оддаде почит и слава на Бога, а да се добие спасение на душата. Дестинација на таквите патувања се „различните светилишта“. Целта на мотивите натаму ќе го наметнат прашањето да се дефинира постојниот меѓуоднос на туристичките движења помеѓу општиот туризам и она што се нарекува поклоничко (аџиско) патување, како посебен вид на туризам.

Мотивот како религиски термин во контекст на туризмот, претставува сложен и повеќезначаен поим, со оглед на тоа дека постојат повеќе облици со кои овој мотив се манифестира во туризмот. Мотивацијата претставува одредена придвижувачка сила кај личноста, а таа се развива и менува под влијание на спознанието и средината во која човекот живее. Уште најстарата историја на човештвото знае за мотивите коишто влијаеле и го покренувале од местото на живеење, а кои со современ речник денес би ги препознале како туристички. Пред сè, тоа биле здравствени, рекреативни и религиозни (верски) мотиви, кои се „предуслов за настанување на феноменот туризам“. (Markovic. Z., 1986).

Покрај овие мотиви, со текот на времето се развиле и други, како битен придвижувач во туризмот, како што се, на пример, престиж, снобизам, мода и однесување. Впрочем, туристичките мотиви би можеле да се дефинираат како внатрешни човекови побуди за туристичките движења (патувања). Тие претставуваат внатрешна сила и насока кон туристички движења, бидејќи предизвикуваат различни видови на стремеж кои делуваат во корист и определување на желбата на туристичкото стопанство, односно поклоничкото патување.

Верските патувања можат да се разберат, разгледуваат и анализираат исклучиво од аспект на верата, но можат да се разберат и од туристичко гледиште. Така, турист верник може да се појави како учесник и во некој друг сегмент на туристичката побарувачка, при што за вклучување во туристичките агенди не е примарен или воопшто не ги искажуваат своите религиски потреби и чувства, во зависност од постоењето, т.е. непостоењето на некој верски објект.

Туристичките агенции, а од тука и туристот, при туристичка посета на одредена дестинација прават комбинација каде се можни меѓусебни допири и мешања на сите три категории на мотиви (класични, специјално-туристички и религиозни), и тоа како:

- Класично туристичко патување,
- Верско-туристичко патување и
- Други облици на туристички патувања.

Тука се доаѓа до заклучок дека сосема е нормално туристот да ги комбинира различните мотиви, додека, пак, религиозниот турист постојано бара можност да ги задоволи и своите верски потреби.

2. Видови религиозен туризам

Со текот на времето, религиозниот туризам се развива сè поинтензивно и сè повеќе се раширува обемот на туристичкиот производ. Тоа создава претпоставки со формирање на различни негови форми, подвидови и разновидности. Професионалната терминологија вклучува различни термини – поклоненија, мисионерство, свештенички туризам, патувањата за учество во религиозни служби и настани, посета на свети места и лица, и др. Во процесот на својот современ развој, формите и појавите на религиозниот туризам се множат и збогатуваат, што е последица не само на промените во барањата, туку и од стремежот на понудата да се подига нивото на конкуренцијата. Сето тоа води до формирање различни видови/форми на религиозен туризам.

Постојат повеќе подвидови религиозен туризам:

- Престој во манастир;
- Повеќедневни или неделни престои во духовните центри со што се овозможува бегство од надворешниот свет и се бараат доживувања, медитации и разговори со религиозни истомисленици;
- Патувања за поклонение, ги превземаат одделни лица или групи кои се обединети со духовни мотиви и користат некомерцијални објекти за сместување;
- Патување до свети места, традиционални (по правило се повторуваат во определени период во годината) во група, со еднодневна или повеќедневни обиколки до официјално признати религиозни места или објекти;
- Посета на цркви, основен подвид на религиозниот туризам, при што мотивацијата за патување е исклучителен спој на религија, духовни, културни, архитектонски и други интереси;
- Религиозни настани, посети за учество во традиционални празници со религиозен карактер;

- Патувања до религиозно-историски градови и места, често сврзани со места на раѓање, живот и дејност на светци и други познати личности од религиозните кругови;
- Патувања за учество во меѓа настани, во смисол на денови на католичката црква, световни црковни собори, европски средби на младина, и др.;
- Посета на гробишта, патувања до места каде се погребани познати духовни лица.

Во материјалите од Конгресот во Орландо, се посочуваат 12 основни елементи на религиозниот туризам:

- Мисионерство (патување за исполнување на религиозни мисии);
- Тематски крстарења;
- Одмор (бегство од секојдневната средина);
- Конгреси, конференции, религиозни собири;
- Посета на дестинации и настани со доминантен религиозен карактер;
- Посета на религиозни објекти;
- Престој во христијански кампови;
- Патување со елементи на доживувања во религиозен стил;
- Волонтеризам;
- Младински (студентски) одмори со религиозна цел;
- Семеен религиозен туризам.

Во зависност од целта, религиозниот туризам се дели на следните видови:

- Мисионерство, специјализирано патување (мисија) со цел распространување на христијанското учење;
- Поклонение, патување надвор од местото на живеење за вршење на поклонение со религиозна цел;
- Образовен религиозен туризам, специјализирани патувања со цел да се зголеми образованието и квалификацијата на учесниците (може да се реализира како „студиски престој“) и „религиозен конгресен туризам“;
- Фестивалски религиозен туризам, посети на организирани празнувања со религиозен мотив кои имаат масовен карактер, чествување на светци или религиозни настани.

Профилот на учесниците во религиозниот туризам може да се окарактеризира на следниот начин – тоа се луѓе кои:

- припаѓаат на определена религија;
- се со повисок интелект и изразен интерес за културно-историски вредности и уметност;
- со средни или поголеми материјални можности;
- претежно со високо образование;
- претежно жители на урбаните средини;
- по возраст се: 21-30, 31-40, 41-50, најмалку се до 10 и над 70 години;
- преферираат да патуваат организирано, во мали групи со туристички водач, ретко патуваат индивидуално или семејно.

Религиозниот туризам ги привлекува љубопитните луѓе, оние кои ја сакаат историјата и кои бараат прибежиште како и верниците. Главните мотиви за учесниците во овој вид туризам можат да бидат: религиозна посветеност; интерес за културните вредности; интерес спрема определена религија и нејзините вредности; уметнички дела; архитектура; запознавање на историски места и настани; убава природа; релаксација – одделување од проблемите; социјално зближување на верниците, и др.

Слика 7: Шематски приказа на религиозните патувања

Земајќи ги предвид сите варијанти на религиските чувства и мотивацијата за туристичко патување и престој, и утврдувајќи ги како сегмент на единствени карактеристики за религискиот турист, Вуконич (1990) го согледува односот на овој вид турист спрема другите сегменти на туристичките патувања.

Со броевите од 1 до 3 во наведената шема означени се три можни случаи, три можни ситуации кои произлегуваат од меѓусебниот однос на поединечните темелни видови на патување. Во првиот случај (1) меѓусебно се испреплетени два мотиви и два вида патување: класичниот туристички мотив за одморање со класичниот религиски мотив на одење и посета на одредени религиски содржини.

Ова испреплетување се манифестира во два правци: туристите своите религиозни потреби ги задоволуваат за време на траењето на туристичкото слободно време, за време на туристичкото патување и (или) во туристичката дестинација; или потреба религиозните патници за време на патувањето кое е предизвикано од религиските мотиви да ги задоволат и своите (класични) туристички потреби.

Слична ситуација за поврзаноста на мотивите покажува и третиот случај (3), само во меѓусебниот однос овде се наоѓаат класични религиски мотиви со специфични видови на туристички мотиви. Со бројот (2) означано е тоа подрачје каде меѓусебно се допираат и испреплетуваат сите три категории на мотиви:

- Класичен туристички,
- Специфичен туристички и
- Религиски мотив.

Само ова подрачје јасно покажува дека сосем нормално така треба да се набљудува онаа ситуација во која човекот – патник, комбинира различни мотиви, односно онаа во која речиси секое патување, односно секоја привремена промена на постојан престој има и своја туристичка конотација.

Реазличните религии имаат свои религиозни места кои привлекуваат верници, тоа можат да бидат свети градови, религиозни објекти, природни вредности, гробишта каде се погребани светци, и др. Во Табелата бр.2 подолу се прикажани светите места кај поважните светски религии (Papathanassis, A., Ed. 2011).

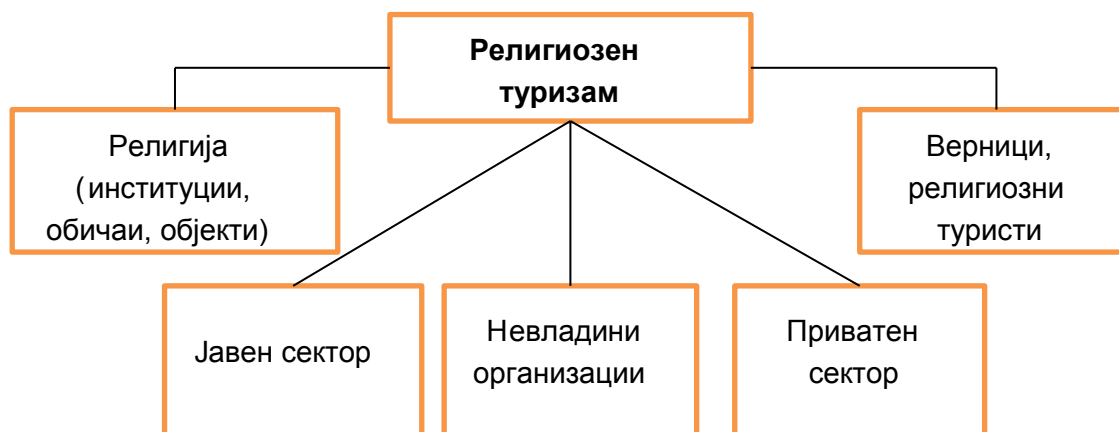
Табела 2. Свети места кај некои религии

Религија Свети места	Хиндуизам	Јудаизам	Ислам	Будизам	Христијанство
Свети градови	Варанаси, Матхура	Ерусалим	Мека, Медина	Бод Гаја, Сарнат	Рим, Ерусалим
Свети објекти	Крајпатни светилишта и храмови	Сидот на плачот, синагоги	Џамии, крајпатни светилишта	Храмови, ступи, манастири	Катедрали, цркви, манастири
Свети гробишта	/	Гробници на свети лица	Гробници на свети лица	/	/
Свети природни вредности	Целата природа (планини, реки, езера)	Специфични места кои се важни поради некој настан	Специфични места кои се важни поради некој настан	Планини, реки, градини	Места со лековити води, чуда/појава на Дева Марија

3. Организација на религиозен туризам

Верски туризам е една од најстарите форми на туристичките патувања, а денес е многу значаен сектор на глобалниот туризам. Поради големиот економскиот потенцијал, природно е да се посветува поголемо внимание на различни проблеми поврзани со управувањето и да се промовира овој вид туризам. Факторите кои влијаат на развојот на религиозниот туризам и неговата организација се многубројни, а ќе се обидеме шематски да ги претставиме во дијаграмот подолу.

Дијаграм 2. Организација на религиозниот туризам

Организацијата на религиозниот туризам најмногу зависи од видот на **религијата** – религиозните институции, времето во кое се извршуваат одредени обичаи, начинот на кој се реализираат, свештените лица, религиозните објекти кои се интерес на посета, и др.

Верниците или **религиозните туристи** се втората по значење алка во организацијата на религиозниот туризам. Нивното вклучување во патување,

мотивираност, мобилност и поврзаност со религијата ги креираат димензиите на овој вид туризам.

Приватниот сектор во туризмот е хетероген и него го сочинуваат многубројни и најразновидни субјекти кои предлагаат туристички и угостителски производи и услуги, транспорт, и др. Сите овие субјекти се мошне важен дел од организацијата на религиозниот туризам. Ќе ги наброиме само поважните, како:

- Објекти за сместување;
- Објекти за исхрана, забава и пијалаци;
- Објекти за спорт и рекреација;
- Објекти за малопродажба, занаетчиски дуќани, продавници за сувенири, ракотворби и локални производи, шопинг центри, пазари, и др.;
- Туристички агенции и туроператори кои организираат религиозни патувања;
- Сообраќајни претпријатија, и др.

Организацијата на религиозниот туризам е поврзана и со работењето и ангажираноста на следните институции од **јавниот сектор**:

- Министерство за економија, култура, туризам, аџилак, и др., како и сектори за туризам и угостителство (во планирањето на туристичката политика);
- Национални туристички организации, Агенции за поддршка и промоција на туризмот (во маркетинг и реклама на овој вид туризам);
- Општини (сектори и одделенија за туризам, планирање на просторот);
- Туристички информативни центри и туристички бироа;
- Агенции за развој и изградба на инфраструктура;
- Образовни институции;
- Национални паркови и заштитени подрачја (на чија територија се наоѓаат свети места и објекти);
- Регионални развојни центри (при планирањето на регионалните стратегии за развој и изработка на различни проекти);
- Музеи, галерии (на икони), библиотеки, религиозни објекти како дел од културното наследство и негова заштита, и др.

Во нашата земја и во меѓународни рамки, постојат повеќе **невладини организации** кои се важни за религиозниот туризам од кои ќе ја издвоиме УНЕСКО. Организација за образование, наука и култура на Обединетите нации (анг. United Nations Educational, Scientific and Cultural Organization) е специјализирана агенција на Обединетите нации основана на 16 ноември 1946 година. Основната цел на Организацијата е да придонесува за мирот и стабилноста, промовирајќи соработка меѓу нациите преку образованието, науката и културата како метод за подобрување на универзалното почитување на правдата, законите, човековите права и основната слобода.

Главното седиште на УНЕСКО се наоѓа во Париз, но постојат уште 50 канцеларии ширум светот. Во организацијата членуваат 191 земји членки. УНЕСКО делува во пет главни програми: образование, природни науки, социологија, култура и комуникации. УНЕСКО спонзорира проекти за писменост, развој на техниката и педагогијата, интернационални науки, проекти поврзани со регионалната културна историја, проекти со кои се промовира културната различност и програми кои ги поддржуваат меѓународните договори за заштита на светското културно наследство.

Република Македонија е членка на УНЕСКО од 28 јуни 1993 година. Под заштита на организацијата, кај нас е регионот на градот Охрид со неговите културни, историски и природни реткости.

ГЛАВА III

I. ПОКЛОНИЧКИ ПАТУВАЊА

Поклоничкото патување е феномен врзан за сите религии, па како такво постои пред библиските религии. Големите религии, во почетокот будизмот, подоцна христијанството, а најдоцна исламот, во основа на верувањето ја имаат човековата духовна потреба постојано да бара и наоѓа вистински вредности „на својата Вистина“. Таквото богобарање, во човековата историја се нарекува „поклоничко патување“ – аџилак, односно човечко патување во потрага по светото“ (Гиревски, А., 2008).

Верниците се одлучуваат на поклоничко патување од две основни причини: заради задоволување на своите духовни и материјални потреби. Верниците кои одат на поклоничкото патување, одат заради своите духовни потреби, бидејќи аџилакот пред сè е религиозен чин. Еден од мошне важните духовни мотиви е човековата желба за бесмртност и за радосниот живот во вечноста. Таа своја желба верниците настојуваат да ја реализираат преку молитвата за спасение на својата душа. Заради тоа поклонниците на своите места принесуваат дар, извршуваат верски обреди (Гиревски, А., 2008).

Посетеното место, од страна на верниците може да биде изградено во близина на местото на живеење на верниците или, пак, на светите места каде е изградено светилиште околу кое се собираат верници од разни краеве. Посетеното место може да биде во земјата на поклоникот или, пак, надвор од неговата земја.

Поклоничките патувања, или одењето на поклонение (аџилак) е традиција којашто постои од рана древност до денешен ден. Старите Грци и Римјани оделе на поклонение во некои оддалечени храмови од големите центри, додека Евреите се собирале во Ерусалим за време на големи јудејски празници, каков што е празникот Пасха, кога во светиот град се собирале и по неколку стотина илјади поколоници. Во христијанската црква поклонштвото станува традиција по IV век, откако св. Елена, мајката на Константин Велики, ја посетила Светата земја, го пронашла гробот на Исус Христос и на тоа место изградила храм (Гиревски, А., 2008).

На поклонение се одело најчесто на светилишта поврзани со историјата на христијанството и животот на одделни христијански светители во Ерусалим, црквата на Светиот гробот на Исус Христос и на Марија Богородица, но и во други места како на пример:

- Синај, Египет, манастирот Света Катерина;
- Цариград, Турција, црква Св. Софија;
- Света Гора - Грција, 20 манастири, на полуостровот Аџос;
- Бари, Италија, каде што се чуваат моштите на св. Николај Мирликиски Чудотворец;
- Јаши, Романија, каде се наоѓа гробот на света Петка Параскева.

1. Поклоничко патување во Стариот завет

Сведоштва за подвигот на поклоничките патувања има запишано уште во Стариот завет: тоа се тие денови кога Евреите оделе на поклонение во Ерусалимскиот храм, но и на старозаветните светилишта, како и на гробовите на старозаветните праведници, на пророците и особено на царот Соломон. Тие изнајмувале цели бродови (уште од тоа време се практикувале, како денес „чартер-тури“) за да можат навреме да стасаат на прославата на Пасха во Ерусалим (Гиревски, А., 2008).

Во Стара Грција се одело на поклонение во храмовите на Зевс, Делфи, Олимпија и други места. Во Стар Рим се посетувале храмовите на Јупитер и другите богови.

Римската Империја, очистувајќи ја земјата од разбојници, а морето од пиратите, воспоставила мир, а со тоа создала предуслови за раздвижување на народите. Многуге патишта коишто биле изградени по целата Империја, пред сè заради префрлување на римските легии и на трговците, исто така им послужиле за патување на патниците – поклоници. Патниците поседувале патни билети на кои биле означени растојанието и местото (дестинацијата) во кои можеле да ги заменат коњите и да најдат преноќиште. Главните римски патишта поминувале низ Средоземното Море. Преку него се спојувал Истокот со Западот, а најпознатиот коридор во тоа време бил патот „Виа Игнациа“, којшто поминувал низ Македонија. Бродот, на пример, со којшто патуval апостолот Павле пренесувал над 270 патници, а историчарот Јосиф Флавиј патуval за Рим во брод којшто пренесувал дури 600 патници. На бродот имало луѓе од различни националности: Сиријци, Египќани, Македонци, Грци, некои од нив актери и философи, видни трговци и, секако, поклоници, потоа војници, робови и обични граѓани. Така се нашле различни вери, па според тоа и поклоници на различни религии (Гиревски, А., 2008).

2. Поклонички патувања во Новиот завет

Новокрстените христијани необично многу патуvalе. Причините за тоа биле лични или семејни работи: трговија, државна или воена служба, или, пак, бегство (миграција) во други краишта за време на истрага и гонење. Меѓутоа, многу честа причина за патување на првите христијани била задачата за распространување на Христовото учење. Ширењето на христијанството во Римската Империја, верниците, почнувајќи од II век, оделе на поклонение во Светата земја. Други, пак, патуvalе со цел подобро да се запознаат со животот на Црквата во општопризнатите христијански центри, како на пример, Рим, Коринт, Александрија, Антиохија, Македонија (Гиревски, А., 2008).

Св. Кирил Ерусалимски сведочи дека поклонички патувања имаме уште од времето на апостолите. Додека, пак, од IV век па наваму, откако царицата Елена го пронашла Крстот на којшто бил распнат Исус Христос, започнале посетите на градот Ерусалим од реки поклоници и богомолци. Ерусалим кој дотогаш бил само провинциски и гарнизонски град, сега добива ново значење и нова форма, благодарение на архитектонската и духовната димензија на светите места поврзани со овоzemниот живот на Господ Исус Христос. Христијанското почитување на светите места се пренесува на цела Палестина, која веќе не се нарекува поинаку, туку Света земја. Во христијанизацијата на Палестина, што ја започнал царот Константин Велики, учествувале и жени од царското семејство и на угледни свештеници. На соборот во Никеја (325 г.) царот Константин го објавил предлог планот „за откривање на светите места“ на Палестина, а пред сè којшто се однесува на локациите во и околу Ерусалим. А потоа, веднаш го спровел во практика: со тоа што прво ја обновил црквата на местото на Христовото рождество (над пештерата во Витлеем), па Вознесение (во Маслиновата гора) и главната црква на местото на пронаоѓањето на Крстот (Гиревски, А., 2008).

Царот Константин наредил на местото наречено Голгота, исто така, да се изгради велелепна црква, не штедејќи притоа ниту пари ниту време, и самиот раководел со градежните работи по совет со тогашниот епископ ерусалимски Макариј. А жените на кралското семејство – царицата Елена (мајката на Константин) и Евтихија – ги изградиле црквите кај Мамврискиот даб, потоа на Маслиновата гора и во Витлеем. Тие ги организирале и надгледувале ископините околу пронаоѓањето на Светиот крст. Ерусалим мошне бргу станал Свет град, прочуено светилиште: со велелепни цркви – базилики, подигнати врз темелите на паганските храмови (на пример: Храмот на Венера, кој се наоѓал на местото на Христовиот гроб) и насекаде никнувале нови. За време на Константин Велики „градот Ерусалим станал реликвија и аналогно на тоа голема гостилница, голема базилика, голем дом за поклоници“. Локалното население просто се губело во светот од поклоници, кои раководени од римските и византиските

цареви не штеделе ниту сила ниту средства... Земјата многу бргу беше покриена со стотици цркви, десетици манастири... таа постана огромен музеј на религиозна уметност“ (Гиревски, А., 2008).

Патувањата кон светите места по море и копно биле многу долги и напорни, пред сè заради промената на климатските услови. Од сува и прашлива Анадолија се доаѓало во влажна и спарна Киликија. Поминувајќи преку Египет, поклониците морале да ја поминат пустината, што не било така едноставно, особено за жените поклоници. Патувањето по копно било помалку пријатно од она на море, а често и многу бавно. Оддалечено од големите патишта во планинските предели, обичниот човек патувал пеш, носејќи го со себе само неопходното – леб и облека. Богатите луѓе патувале на магаре или на коњ. Пешак дневно поминувал и по триесетина километри. Патниците (поклоници) природно е дека имале потреба од одмор, пристаниште, како и за нив најважна поткрепа, која можеле да ја добијат од локалните светињи „покрај патот“. Црквата за потребите на патниците (поклоници) обично ги помагала градбите на главните маршрути – патишта, засолништа, гостилници под раководство на христијани, најчесто при манастирите. На главните патишта имало попатни станици за менување на коњите и магарињата, гостилници, во кои можело да се преноќи. Во библискиот учебник *Дела апостолски* се споменуваат *Три(те) крчми* – постојка за замена на коњи на патот од Постоила во Рим, оддалечена 47 километри од Вечниот град (Гиревски, А., 2008).

Една од многубројните поклоници во Вечниот град (Ерусалим) била Блажена Павла. Таа била богата и позната римска матрона (видна госпоѓа) која восхитена од проповедите за поклониците патувања на бл. Ероним, го раздала сиот свој имот на сиромаси и, напуштајќи го своето семејство и вообичаениот начин на живот, заминала на Далечниот Исток во потрага по нови духовни вредности. Откако поминала две години во обиколка и поклоништво на светите места, одлучила да се насели во Витлеем, каде што основала женски манастир и во него живеела уште дваесет години, упокојувајќи се во 56-тата година од животот.

За Светиот град – Ерусалим и за Божјиот гроб има многу интересни приказни и напис на познати и помалку познати монаси, свештеници и епископи, како и на обични граѓани, и тоа од IV век, па сè до денес (Гиревски, А., 2008).

Меѓу големиот број поклоненија, го даваме и следниот интересен податок. Имено, на 5-6 јануари 1964 година, Светата земја ја посетил и Папата Павле VI. Тој бил прв поклоник меѓу папите на Ерусалим. Овој гест на римокатоличкиот првосвештеник предизвикал живи коментари во целиот христијански свет, посебно и поради тоа, што неговите претходници ретко ја напуштале Италија, а повеќе од илјада години не патувале на Исток.

Архиепископот Доситеј, обновителот на Македонската православна црква, своевремено заради духовни подвизи, осум години престојувал во Света гора (во манастирот Хилендар), а во блиско време и митрополитот струмички Наум, исто така, неколку години се подвизувал на Света гора пред да биде избран за владика на Струмичката епархија (Гиревски, А., 2008).

3. Поклоници патувања од Македонија

Многумина наши претци, ации одамна се стремеле кон поклонение на Светата земја. Така, од нашите простори познат е патописот на ѓаконот Арсениј Солунски во којшто тој го опишува својот повеќегодишен престој во Палестина кон крајот на XIV век. Во 1745 година на поклонение во Ерусалим, заедно со српскиот свештеник и книжевник Силвестер Попович, оди и дојранчанецот Христофор Жефаровиќ, а потоа во Виена (1748 год.) ја издава учебниката „Описание на светиот божји град Ерусалим“.

Покасно во вековите, а особено од крајот на XIX и целиот XX век Светата земја и Светиот гроб биле посетувани од повеќе стотици, па и илјадници Македонци, и тоа, како свештени лица, така и од останати граѓани. За одбележување на поклоницкото

патување и посетата и престојот на Светата земја, лицата кои се враќале назад во татковината, на своето име и презиме додавале додавка „аџи“. Така, ако се викал Никола, по враќањето од аџилак си додавал „аџи Никола“ или „хаџи Никола“, хаџи Коста или Коста Хаџи Андоновски итн.

Од пред триесетина години, а и денес, повеќе туристички агенции организираат посети на Ерусалим, и во целина на државата Израел. Така, листата на посетители на Светата земја и Светиот гроб, од година во година постојано се зголемува. Најчеста посета е за време на Христовото воскресение, Велигден, но има посети и за Божик, а помалку во останати периоди од годината.

За поклониците од православните земји, покрај Палестина и светиот град Ерусалим, мошне привлечно место за поклонение била и Света Гора со своите дваесет манастири и бројните скитови и монашки ќелии. Во ова свето православно светилиште доаѓале на поклонение поклоници од сиот православен христијански свет, почнувајќи од Русија и завршувајќи со православните енклави во областите на Мала Азија. Притоа, треба да се истакне дека еден од најпосетуваните светогорски манастири бил манастирот Хилендар, особено за време на турското владеење – од втората половина на XVI век, па сè до крајот на XIX век.

Како најзначаен извор за проучување на поклониците посети на манастирот Хилендар претставуваат зачуваните поменици и кондики на овој светогорски манастир, пишуван во периодот од крајот на XVI век до почетокот на XX век. Во овие дваесетина ракописни поменици и кондики регистрирани се имиња на голем број православни христијани поклоници или дарители. Како прв помен во Хилендарската проскомидија е оној од 1597 година, а последните од 1762 година. Во овој поменик се споменуваат имиња на лица од Островско и Воденско од 1610 година. Во истиот поменик се запишани имиња на лица од повеќе македонски градови (Солун, Скопје, Битола, Прилеп, Охрид, Велес, Штип, Струмица, Серес, Мелник, Воден, Лерин, Струга, Кратово, Кичево, Дебар), села (Трлис, Сухо, Валаново, Елешница, Дихово, Курбиново, Требениште, Крапа, Десово, Претор, Лазарополе) или одделни области (Пијанец, Малешевско, Преспа, Меглен, Овче Поле, Жеглигово, Полог, и др.). Во некои случаи се споменуваат имиња на лица припадници на одделни еснафи, при што посебно е назначено: „зде самарџие“, „зде терџие“, „зде мутавџие“ или „паки зде град Скопие руфет ипекџие“. Се среќаваат и имиња на монаси од некои македонски манастири, кои секако биле на поклонение во овој светогорски манастир. Од манастирот Трескавец одбележани се имињата на манастир – името на јеромонахот Арсениј, „Крива Река манастир Осоговор“ (Гиревски, А., 2008).

Од 1969 година па наваму, поклоници од Република Македонија и од Македонската православна црква, редовно секоја година, на празникот на Св. Кирил и Методиј (24 мај), заминуваат на поклоничко патување во Рим во базиликата Св. Климент Римски, каде што се наоѓа гробот на св. Кирил Солунски. Значи, досега се реализирани четириесет и шест поклоненија на гробот на св. Кирил во Рим.

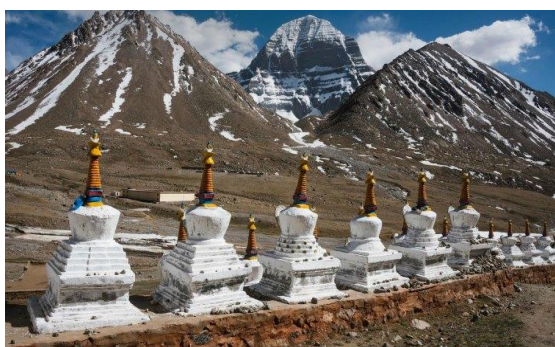
Поклоненички патувања со туристички нагласок и во Србија (Студеница, Жича, Љубостиња, Грачаница, Дечани, Прохор Пчински, и др.), Црна Гора (Острошки манастир, Цетињски манастир), Бугарија (Рилски манастир, Трновски манастир, и др.) Русија, Романија (во местото Јаш, на гробот на света Петка Параскева), Грција (манастирите на Света Гора, манастирите на Метеори, и др. Места), итн.

Христијаните, католици, методиски и др., свои поклоненички патувања реализираат во Рим, Ватикан, но и кон други места, на пример: Бистрица во Меѓугорје, Хрватска, и сл.

Поклоненички патувања или аџилак, векови наназад реализираат и муслиманите од Македонија. Имено, тие, најчесто го посетуваат нивното свето место Мека – гробот на Мухамед, но и Медина, исто Ерусалим, Истанбул, Дамаск и други места. Така, за време на Курбан Барјам, од Р. Македонија, на аџилак во Мека, организирано, но и поединечно се упатуваат повеќе стотина верници. Традиција, која во последните години е организирана и преку туристички агенции.

Поклоништвото е феномен врзан со сите религии. Особено е доминантно кај големите религии, коишто со духовна, културна глобализација се обиделе да постигнат распространување на својата религија во сè поголеми географски кругови. Во основата на верувањето е човековата духовна потреба, впрочем, аџилакот, пред сè е религиозен чин, еден од темелните исполнувања на религиозната личност. Човекот во својата суштина е гостин на земјата. Кај православните, силен повод за поклонички патувања лежи во поимот исполнување на верските чувства, а централно поклоничко место за православните е Ерусалим, односно гробот Христов. Додек, пак, кај муслиманите посета на Мека и Медина, гробот на Мухамед и Кабала – светиот камен, кај Евреите посета на Ерусалим и „Сидот на плачот“, кај будистите, посета на Статуата на Буда во Лешан, кај Хиндусите, ритуално капење во Бенарес во реката Ганг, итн.

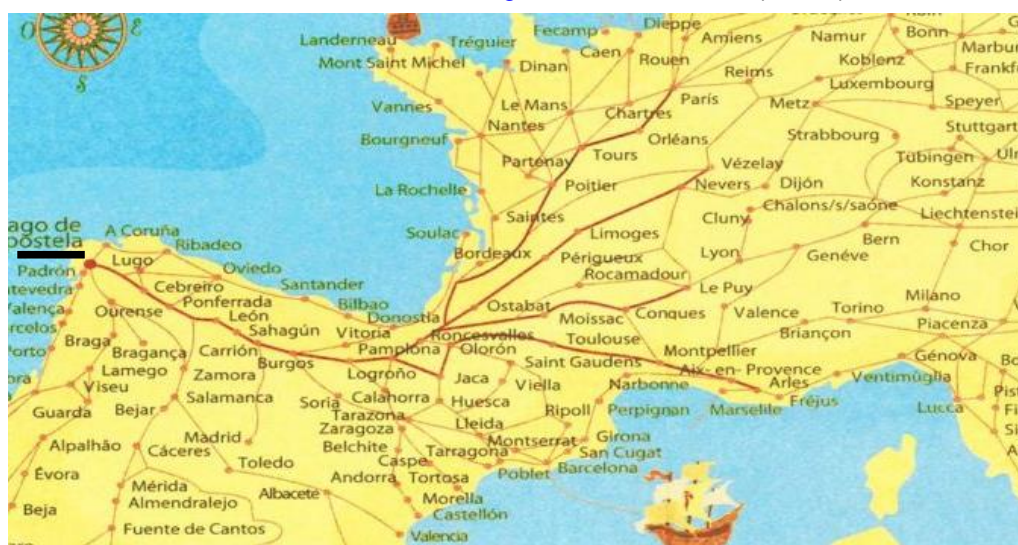
Постојат повеќе мотиви, чисто религиски, верско – туристички и други облици на туристички патувања.

Познати места за религиозен туризам во Светот се некои од подолу дадените дестинации:

Слика 8. Планината на Боговите Каилас на Тибет (лево) и Камино де Сантиаго де Компостела во Шпанија (десно)

Извор: <http://hybread.mk/10-mesta-so-naigolema-duhovna-energija-vo-svetot-1/> (лево), <https://jean-cientovolando.com/2014/09/03/el-camino-de-santiago-camino-del-norte/> (десно)

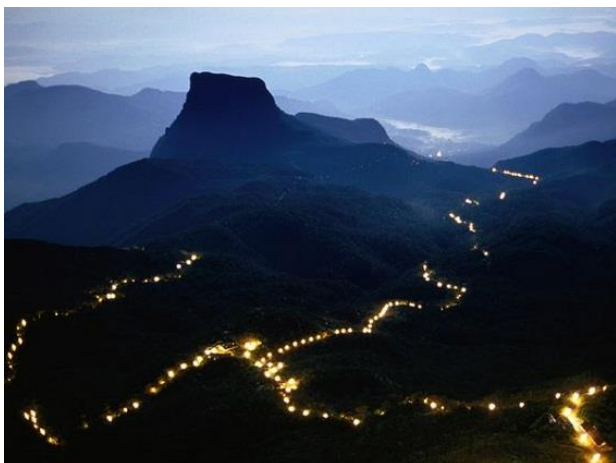

Слика 9. Света Гора на Атос, Грција

Извор: http://forum.idividi.com.mk/forum_posts.asp?TID=4628&PN=16

Слика 10. Врв Адам, Шри Ланка (Извор: <http://www.kafepauza.mk/zanimlivosti/predlog-destinacii-niz-svetot-za-2012/>)

Слика 11. Божиот Гроб, Ерусалим, Израел
(Извор: http://www.pravoslaviето.com/poklonnichestvo/holy_land/jerusalem/index.htm)

Слика 12. Ватикан, Рим, Италија

(Извор: <http://mojo.mk/article/najvazhnite-i-najubavite-hramovi-na-religiite>)

Слика 13. Медина, Саудиска Арабија

(Извор: <http://www.islamskazajednica.ba/vijesti/vijesti-arhiva/8849-uloga-damija-u-islam>)

Слика 14. Велика Госпа Марија, Међугорје, Босна и Херцеговина (лево) и Марија Бистирца, Хрватска (десно)

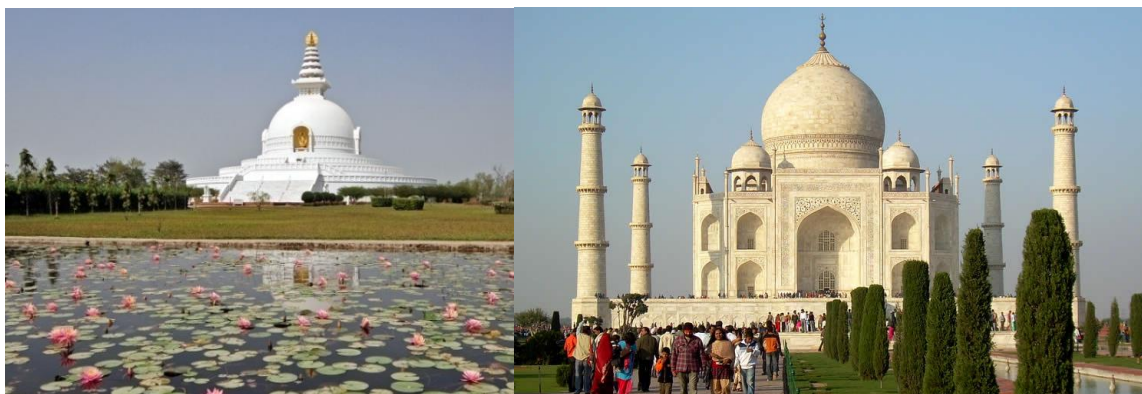
(Извор: <http://www.medjugorje.hr/en/medjugorje-phenomenon/detailed-description/> и <https://www.hotelkaj.hr/en/our-lady-of-bistrica-the-queen-of-croatia.aspx>)

Слика 15. Амристар-Златниот храм, Индија (лево) и Изворот на река Ганг, Индија (десно)

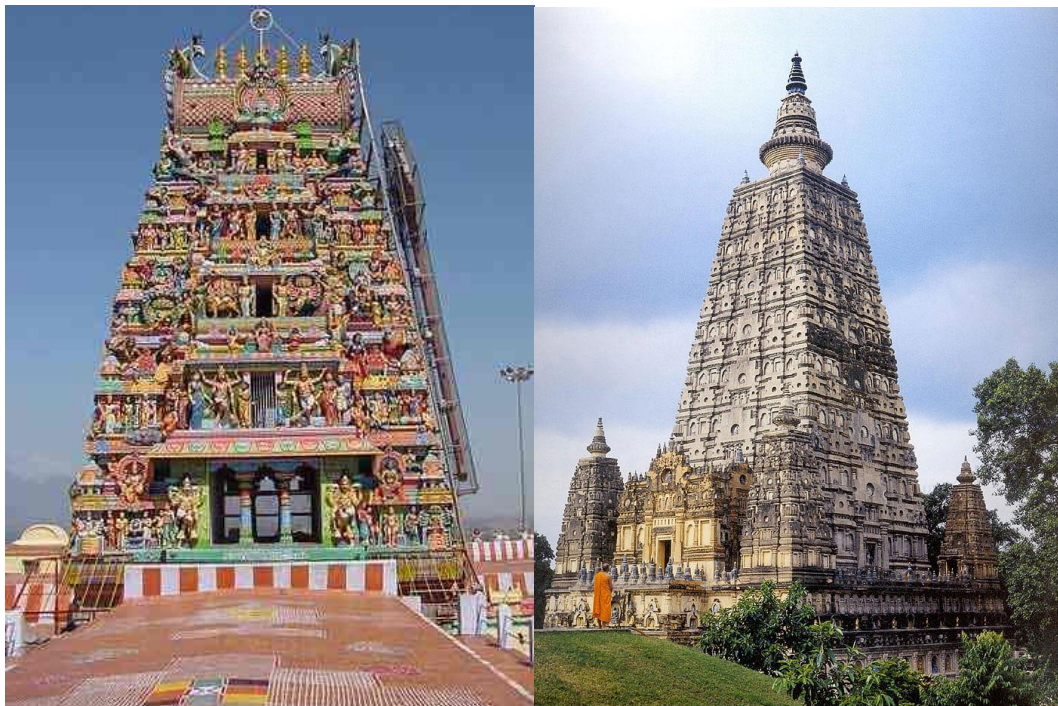
(Извор: <https://punkufer.dnevnik.hr/clanak/zlatni-hram-u-punjabu---433920.html> и https://www.tyden.cz/rubriky/relax/ostatni/indicke-posvatne-reky-ziskaly-stejna-prava-jako-liide_422423.html)

Слика 16. Лумбини, Капилавасу, денешен Непал (лево) и Таџ Махал, Агра, Индија (десно)

(Извор: https://www.allnepal.com/travel_info/lumbini/ и <http://www.yoga-aid.com/art-photos/taj-mahal-india-agra/>)

Слика 17. Раџа Гопурам, Индија (лево) и Бодгаја, Индија (десно)
 (Извор: <http://palani.org/scenes/html/DSC00260.htm> и
http://www.budizam.net/Pages/galerija_statue_i_stupe.htm)

Слика 18. Светилиштето во Додона (Извор: <https://en.wikipedia.org/wiki/Dodona>)

Слика 19. Светилиштето во Делфи

Извор: https://commons.wikimedia.org/wiki/File:Athina_Pronaia_Sanctuary_at_Delphi.jpg

Слика 20. Фуџи, Јапонија (лево) и Машхад, Иран (десно)

Извор: <https://mk.globalvoices.org/01/08/9451/> и <http://abibaltour.com/en/irantour/esfahan-tour/>

Слика 21. 88-те храмови на Шикоку, Јапонија, и други.

Извор: <https://www.staputovanja.com/sve-o-putovanjima/q/novosti/738/10-inspirirajucih-ruta-kojima-valja-proci-za-zivota>